

**Detaljplan för
KVARTERET ODEN
Centrala Staden**

DIARIENUMMER: 2020.42
ARBETSNUMMER: 191

GESTALTNINGSPROGRAM

ANTAGANDEHANDLING
Utökat förfarande

SAMHÄLLSBYGGNADSFÖRVALTNINGEN
Plankontoret
Maj 2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	3
-----------	---

KARAKTÄRISERING, RIKTLINJER OCH ANVISNINGAR

STADSDELEN

Strukturer och placering	4
Volymer och höjder	7
Offentliga platser och stråk	9

BEBYGGELSE

Fasader och takutformning	11
Gårdsmiljö	13
Belysning	14
Skyltning	15
Entréer; placering och utformning	15
Balkonger och burspråk	16

Trollhättans Stad

Gestaltningssprogrammet tillhör Detaljplan för kvarteret Oden och utgör bedömningsunderlag i samband med bygglovsprövning. Anna-Karin Sjöln, stadbyggnadsstrateg på samhällsbyggnadsförvaltningen har ansvarat för arbetet med gestaltningssprogrammet och framtagande av stadsrumsanalys samt riktlinjer och anvisningar för ny bebyggelse. Johanna Berg, planarkitekt på samhällsbyggnadsförvaltningen har medverkat i arbetet.

INLEDNING

Trollhättans kommun har påbörjat arbetet med att ta fram en strategi för hur det långsiktiga arbetet med gestaltningsfrågorna ska bedrivas utifrån målsättningarna i den nationella arkitekturpolicyn "Politik för gestaltad livsmiljö". Det övergripande ställningstagandet och målsättningen i Propositionen för gestaltad livsmiljö är:

"Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregerat samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön."

I stadens översiktsplan beskrivs betydelsen av den arkitektoniska utformningen på följande sätt:

"Den arkitektoniska utformningen av byggnaderna och gestaltningen av det offentliga rummet i övrigt ska präglas av skönhet och duglighet. Omsorg om människorna ska vara ledstjärna och miljön ska tåla att användas och åldras.

Arkitektur och formgivning är av central betydelse för hur vi kan leva våra liv och frågor om vardagsmiljöns gestaltning och praktiska funktion är viktiga välfärdsfrågor. Omsorgen om våra gemensamma miljöer handlar också om demokrati och rättvisa i traditionell mening." (Ur Översiktsplan 2013: Plats för framtiden)

Den gestaltade livsmiljön har betydelse för både funktion, upplevelse och robusthet och kan vara ett kraftfullt verktyg för faktisk förändring och hållbar utveckling. Utgångspunkten i Trollhättans stads hållbarhetspolicy är att hållbar stadsutveckling utgår från att planering och utveckling av städer ska bidra till miljömässigt, socialt och ekonomiskt långsiktigt hållbar utveckling. Det handlar om att åstadkomma goda livsmiljöer och väl fungerande och robusta städer som utformas så att de är till för alla. Den fysiska miljöns utformning kan bidra till att minska segregation, öka tillgängligheten och den sociala sammanhållningen samt ge förutsättningar för att nå nationella klimat- och miljömål.

Arkitektur, form, design, konst och kulturarv är viktiga verktyg som kan bidra till en positiv samhällsutveckling och möta olika typer av samhällsutmaningar.

Mot bakgrund av detta har samhällsbyggnadsnämnden beslutat att gestaltningsprogram ska upprättas i samband med detaljplanering i centrala staden samt i övriga projekt där den föreslagna byggnationen har stor inverkan på stads- och landskapsbild. Gestaltningsprogrammet upprättas av stadsbyggnadsstrategen i samråd med berörd fastighetsägare och arkitekt samt tjänstepersoner från berörda förvaltningar.

Avsikten med ett gestaltningsprogram är att ge stöd för den fortsatta detaljplaneringen och det framtida genomförandet av projektet genom att förtydliga intentionerna för utformning av ny bebyggelse. Ny bebyggelse ska enligt PBL 2 kap. 6 § placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt utifrån stads- och landskapsbild samt natur- och kulturvärden på platsen. Gestaltningsprogrammets syfte är även att tydliggöra behov av gestaltande åtgärder i den offentliga miljön.

Gestaltningsprogrammet tydliggör hur genomförandet av projektet kan bidra till att komplettera och utveckla staden genom att bevara, förstärka och utveckla värden från den övergripande stadsdelsnivån till kvartersnivån. Gestaltningsprogrammet består av en karaktärisering som identifierar viktiga värden med åtföljande anvisningar och riktlinjer för hur den nya bebyggelsen kan utformas för att komplettera och utveckla staden.

Viktiga underlag för gestaltningsprogrammet är framtagna strategier för ekologisk och social hållbarhet samt de sociala och barnkonsekvensanalyser som genomförs i samband med alla planarbeten.

Gestaltningsprogrammet godkänns i samband med att detaljplanen antas och utgör ett bedömningsunderlag i samband med bygglovgivning och i förekommande fall för åtgärder i den offentliga miljön.

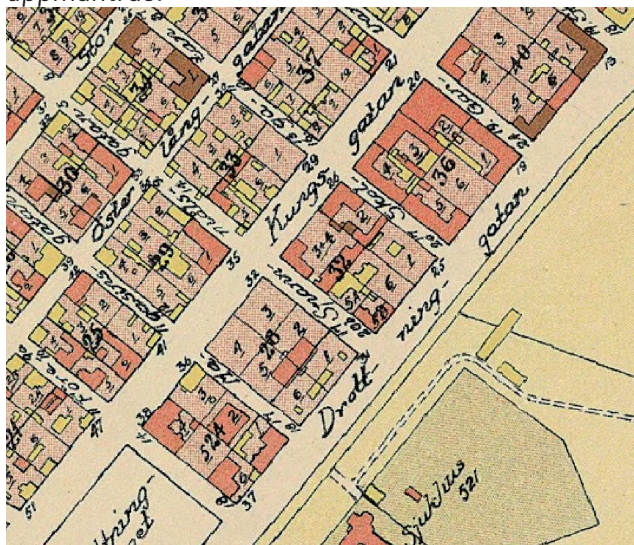
KARAKTÄRISERING, RIKTLINJER OCH ANVISNINGAR

De särskilda kvaliteter och karaktärsdrag som finns i närmiljön och som uttrycker dess särart och identitet klarläggs i följande avsnitt för att de ska kunna tas tillvara och utvecklas på ett medvetet sätt. På så sätt kan man peka ut var i en stadsdel som ny arkitektur behöver anpassas till den befintliga bebyggelsens form, skala och uttryck och i vilka lägen gestaltningen kan bryta av på ett medvetet och välmotiverat sätt genom att nya värden tillförs.

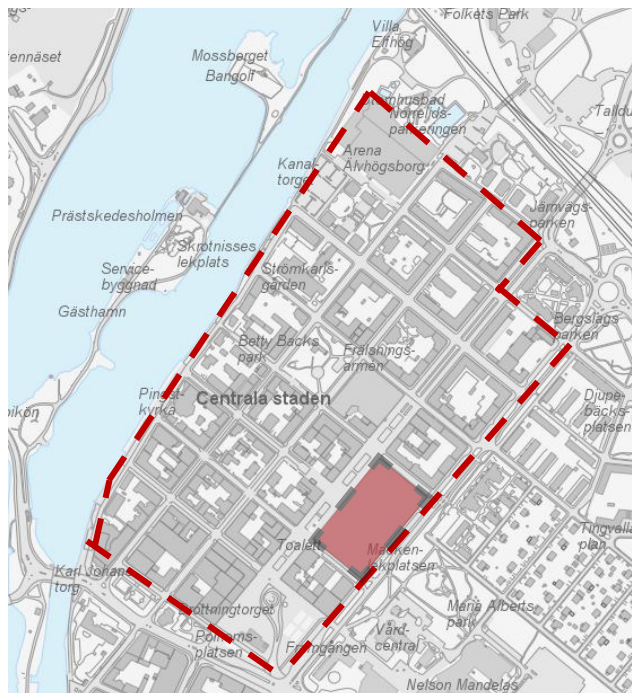
Stadsdelen

Strukturer och placering

Kvarteret Oden ingår i centrala stadens rutnätsbebyggelse. Ur ÖP: "Centrala stadens rutnätsmönster är karaktäristiskt och utmärkande för en stad av Trollhättans storlek och bör bevaras och utvecklas vid förtätning och utveckling av området. Rutnätsmönstret skapar en tydlig struktur och är en levande del av Trollhättans historia. Nya byggnader bör bygga vidare på befintlig struktur och möjliggöra butiker eller annan aktivitet i gatuplan för att skapa trivsamma och attraktiva gatumiljöer. Stor vikt ska läggas vid gestaltning av byggnader och det offentliga rummet. Verksamheter med liten omgivningspåverkan kombineras redan idag med bostäder i centrala staden och denna utveckling ska uppmuntras."

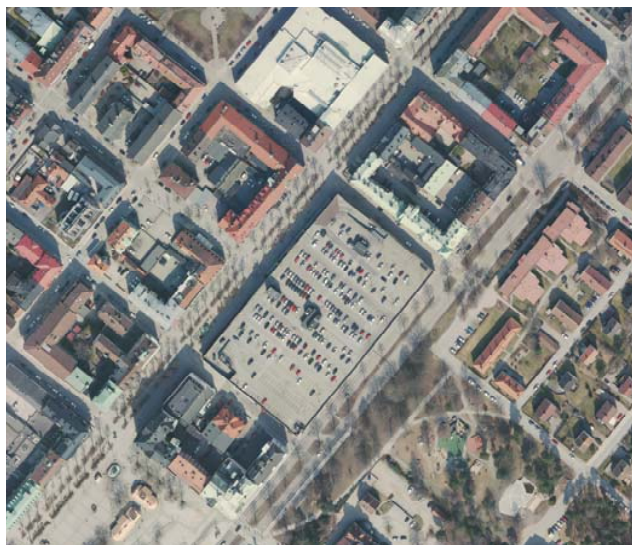

Stadsplan respektive flygfoto som illustrerar stadsbildens förändring då kvarteret Frej och Oden slogs samman. Stadsplanen är från 1933 och flygfotot visar befintlig utformning.

RUTNÄTSSTADENS GRAMMATIK

- god orienterbarhet; historisk förankring; identitet
- raka gator, slutna kvarter, kvarter av enhetlig storlek
- 3-4 våningar med några enstaka undantag;
- variation i utformning av gatufasader
- entréer mot alla gaturum
- fria siktlinjer mot vattnet viktigt
- lägre bebyggelse närmast vattnet
- två grundläggande principer:
 - a. byggnadshöjderna begränsas för att möjliggöra ljusa och luftiga innergårdar
 - b. byggnadshöjderna relateras till avstånden till omgivande kvarter

Kvarteret Oden utgjordes ursprungligen av två kvarter inom centrala stadens rutnätsplan. Rutnätsplanen tydliggör en äldre bebyggelsestruktur som till stora delar är bevarad i den här delen av staden än idag. Den ursprungliga stadsplanen för området reglerar på ett tydligt sätt hur Trollhättans innerstad ska bebyggas utifrån ett rutnätsmönster med raka gator och slutna kvarter. De flesta kvarter har en sammanhållen randbebyggelse med i vissa fall mindre öppningar mot gatan. Detta innebär att bebyggelsen harmonierar både avseende struktur och volymer i större delen av rutnätsstaden även om de enskilda byggnaderna i övrigt har olika uttryck och tidsålder. Detta ger gaturummen ett enhetligt och harmoniskt uttryck. Det horisontella perspektivet är viktigt i rutnätsstadens gaturum med dess omgivande bebyggelse.

Kvarteret Oden ingår i stadsplan för kvarteren Frej, Oden, Tor och Öjebro från 1975. Stadsplanen innebar i huvudsak att kvarteren Oden och Frej slogs samman och att Spannmålgatan som tidigare löpte mellan de båda kvarteren blev kvarteremark. I samband med planändringen revs de ursprungliga kvarteren och en ny inomhusgalleria byggdes inom det utökade kvarteret Oden. Inomhusgallerian Oden sträcker sig över två kvarter och utgörs ursprungligen av två byggnader. Bebyggelsen utgör ett karaktäristiskt inslag i stadsmiljön. Byggnadens ursprungliga utseende var tidstypiskt i både utformning och karaktär och visade tydligt på stadsbyggnadsideal under 1970-talet. Trots den förändrade kvarterstrukturen påverkas den övergripande rutnätsstrukturen i centrum teoretiskt sett inte nämnvärt.

Förändringen ledde däremot till en omfattande strukturell förändring av centrum. Historiskt sett är den stora fördelen med rutnätsstaden att den är praktiskt ordnad och rationellt uppbyggd, överblickbar och lätt att bygga ut. Den ger god framkomlighet och är lätt att hitta i. Strukturen med huvudgator och tvärgator spelar en stor roll – saker som symmetri och betonade axlar, placering och utformning av torg och viktiga byggnader, liksom samordning av olika stadsrum. Det överskådliga gatanätet binder samman och skapar närhet och lättillgänglighet, kontakt och mötesplatser. Den slutna gatan ger överblick och trygghet.

Sammanläggningen av kvarteren medförde att kopplingen mellan Kungsgatan och Drottninggatan försvann och istället bildades ett nytt stadsrum på gågatan framför Oden med hörnhuset inom kvarteret Minerva som en viktig och miljöskapande del i stadsrummet. En separering av trafikslagen genomfördes. Kungsgatan omvandlades till gågata och Drottninggatan breddades för att rymma fler filer för biltrafik. Infart till parkeringsgaraget samt inlastning till kvarteret Oden tilläts endast från Drottninggatan. Sammantaget

Bilden ovan visar Kungsgatans bebyggelse innan Oden byggdes. Det nutida kvarteret Oden ligger nästan längst bort i bild. Den nedre bilden visar Oden då det var byggt.

ledde detta till att kvarteret fick en tydlig baksida mot Drottninggatan.

När Spannmålgatans östra del raderades ut stängdes kontakten med Drottninggatan av, vilket ytterligare bidrog till att kontakten mellan Drottninggatan och centrum avtog. Kvarteret Odens gatufasader mot Olof Palmes gata respektive Magasinsgatan uppfattas även de som baksidor på grund av att det i nuläget endast finns en anonym entré längs med hela kvarteret mot respektive gata. Entrén från Olof Palmes gata är visserligen en kundentré till gallerian men uppfattas ändå som en bakdörr och gaturummet som en bakgata med upplevd otrygghet. Från Magasinsgatan har det tidigare funnits en butiksentré till Åhléns men den är borttagen och endast en personalgång finns kvar. Mot Kungsgatan däremot har kvarteret sin framsida med gallerians huvudentré och ett fåtal övriga entréer till verksamheter i bottenvåningen. Ursprungligen fanns fler entréer i bottenvåningen men dessa har tagits bort av olika skäl.

Riktlinjer och anvisningar

En omfattande fasadförändring och interiör omvandling av gallerian inleddes innan planarbetet för kvarteret Oden påbörjades och såtillvida hanteras den befintliga bebyggelsen inom kvarteret i en egen process. Den påbörjade ombyggnationen bidrar till att kvarteret som helhet åter öppnas upp med nya entréer mot de omgivande gatorna och att nya rörelsemönster uppstår i flera riktningar, vilket ger en positiv inverkan på den övergripande bebyggelsestrukturen. Rätt utformade kan nya entréer och verksamhetslokaler bidra till att åter skapa närhet och lättillgänglighet, kontakt och mötesplatser, liksom överblickbarhet och trygghet i bebyggelsestrukturen.

För den planerade påbyggnaden av kvarteret Oden är den ursprungliga rutnätsstadens horisontella perspektiv utgångspunkt. Genom att utforma påbyggnaden som en fortsättning av detta kan de föreslagna förändringarna inom kvarteret Oden bidra till att förstärka det harmoniska och enhetliga gaturummet som är signifikant för rutnätsstaden. Den befintliga bebyggelsen inom kvarteret Oden är lägre och har ett platt tak och en påbyggnad kan bli en naturlig komplettering.

Den omgivande bebyggelsen längs med både Kungsgatan och Drottninggatan är 2-3 våningar högre än den befintliga bebyggelsen inom kvarteret Oden.

70-talets stadsplaneringsideal influerades starkt av bilsamhällets framväxt. Separeringen av de olika trafikslagen var också en viktig fråga, vilket tydligt avspeglas i den planering som skedde av kvarteret Oden.

Volym och höjder

I Trollhättan är de flesta hus i rutnätsstaden 3–4 våningar. I flera kvarter förekommer exempel på inredda vindsvåningar. Indragna takvåningar förekommer framförallt inom den västra delen av rutnätsstaden. Även om det finns en viss variation i byggnadshöjder och tillägg i form av vindsvåningar finns det en enhetlighet i den gemensamma takfotslinjen som kan följas genom gatuperspektivet. Det ursprungliga resonemanget kring byggnadshöjder härrör från en grundläggande vilja att skapa en enhetlig stadsbild. Två grundläggande principer utöver det har följts:

a. Byggnadshöjderna begränsas av kravet på ljusa och luftiga innergårdar för att skapa en god boendemiljö.

b. Byggnadshöjderna relateras till avstånden mellan motstående byggnader, det vill säga gatans bredd. Räcker inte gatans bredd till föreslås en indragning av byggrätten och en mindre förgårdsmark skapas. Detta bidrar till att goda solljusförhållanden uppnås på gatorna vilket är viktigt för stadslivet.

Taklandskapet är relativt homogent såtillvida att större delen av bebyggelsen har sadeltak. Takmaterialet varierar – taktegel och plåttak dominerar, variationer finns exempelvis i form av takkupor och frontespiser.

Bebyggelsen inom kvarteret Oden avviker från den i övrigt relativt enhetliga bebyggelseutformningen avseende samtliga drag – volymer, höjder och takutformning. Den befintliga bebyggelsen är endast två våningar hög med ytterligare ett plan för takparkering men upplevs trots det ha en betydligt större volym än den högre bebyggelsen i angränsande kvarter. Det finns flera skäl till att en byggnad upplevs stor. I det här fallet är en viktig orsak byggnadens längd som förstärks av de genomgående fönsterbanden och uppreningen av de ursprungliga fasadelementen i betong respektive färgat glas. Ursprungliga entréer mot gatorna har till stor del tagits bort, vilket bidrar till att fasaderna upplevs som innehållslösa för förbipasserande. En annan orsak är avsaknaden av mänsklig skala i fasadutformningen mot Olof Palmes gata och mot Drottninggatan där bilens skala varit styrande vid utformningen.

Riktlinjer och anvisningar

Det som sammanlänkar kvarteret Oden med övrig bebyggelse är rutnätsstadens horisontella perspektiv. Bebyggelsen inom kvarteret Oden har både före och efter den pågående fasadförändringen få gemensamma nämnare med övrig bebyggelse. Genom den nya fasadutformningen förändras inte detta – istället för den tidigare uppreningen av fasadelement har fasaden längs

Innan planarbetet påbörjades gavs bygglov för en fasadförändring av den befintliga bebyggelsen inom kvarteret Oden.

Bilderna ovan är tagna från parkeringen på taket och tydliggör dels den enhetliga takfotslinjen som följer gaturummets sträckning, dels de höjdskillnader som finns mellan bebyggelsen inom kvarteret Oden och angränsande kvarter.

med Kungsgatan försetts med ett enhetligt utformat plåtband i en mörk kulör. Enhetligheten förstärker byggnadens längd tillsammans med den mörka färgen. Delar av fasadpartier mot Drottninggatan, Olof Palmes gata och Magasinsgatan har försetts med plåtband i mörk kulör.

När det gäller utformningen av den föreslagna påbyggnaden är det väsentligt att påbyggnationen utformas i samklang med den befintliga byggnaden inom kvarteret Oden. Byggnationen av bostäder uppe på taket utgör i sig en kontrast till den underliggande centrumgallerian, vilket bör synas i utformningen av påbyggnaden. Även en kontrasterande utformning kan utföras så att en harmoni uppstår med befintlig bebyggelse. Utformningen bör utgå ifrån att bibehålla de horisontella linjerna längs med och runt om hela kvarteret. Den föreslagna påbyggnaden består av flera byggnadskroppar som är sammanbyggda med en viss förskjutning sidledes och bildar ett storkvarter.

Påbyggnad med radhus på galleria/kontorshus i Umeå (bilden till vänster är beskuren), fotograf: Anders Bobert, White Arkitekter AB.

Den föreslagna påbyggnaden medför att byggnadshöjden mer än fördubblas. Totalt kommer bebyggelsen på kvarteret Oden att omfatta mellan 5-7 våningar. Detta medför att byggnationen kommer att synliggöras mer i stadsbilden. Utformningen av påbyggnaden bör ges en individuell karaktär och tillåtas ta plats i stadsbilden.

Den variation som finns i våningsantal och byggnadshöjder i förslaget till påbyggnation kan med fördel utnyttjas för att även ge taket en varierad utformning. Se exempelbilder.

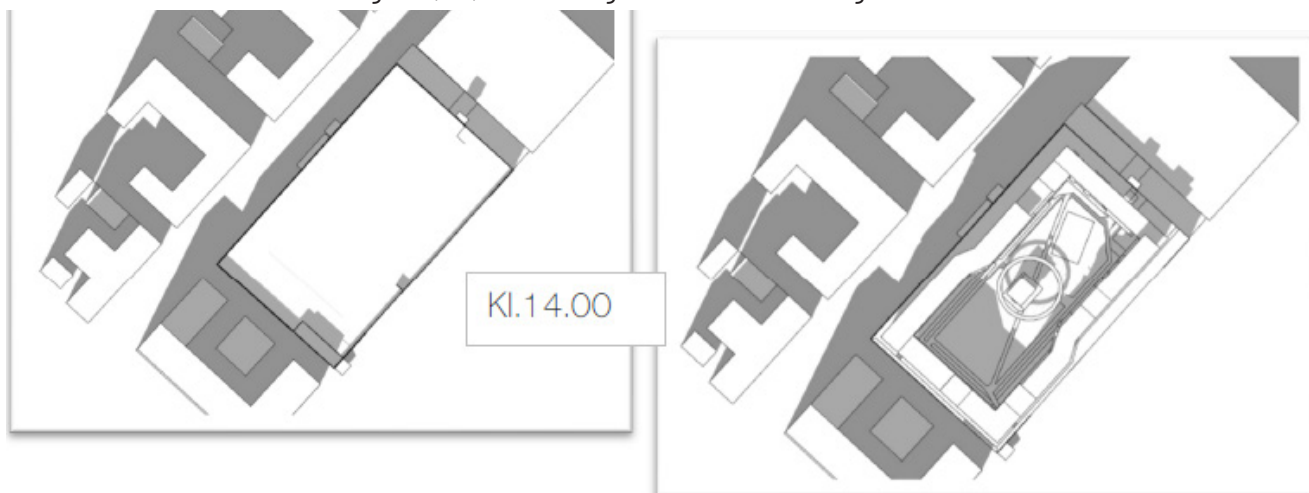
Ljus är en av bebyggelsens grundläggande kvaliteter för bostäder. Goda ljusförhållanden ska uppfyllas för inomhusmiljö såväl som för

Bildenovan visar hur skuggorna faller på byggnaden norr om kvarteret Oden kl 18.00 i september.

utomhusmiljö och omfattar dagsljus, solljus och belysning. I samband med nybyggnation ska alltid solstudier redovisas för att säkerställa att dagsljusstillgången och antalet soltimmar är godtagbara på innergårdarna. Solstudier i 3d-modell ska redovisas under detaljplaneprocessen för vinter-, vår- och sommarsolstånd vid klockslagen 9, 12, 15 i samtliga fall samt klockslaget 18 för vår- och sommarsolstånd.

Illustrationen visar skuggningen av befintlig bebyggelse norr om Oden kl 14 i oktober och mars. Den vänstra bilden visar befintlig situation och den högra bilden visar med föreslagen bebyggelse.

Offentliga platser och stråk

Trollhättans starka stråk ligger i nord-sydlig riktning. Trollhättan har vuxit upp kring kanalen, och gatorna orienterar sig efter denna. Huvudstråken i centrum Spiköpromenaden, Strandgatan, Storgatan, Kungsgatan och Drottninggatan, går parallellt med kanalen och har alla en tydlig karaktär. Dagens handelsstråk och rörelsemönster följer i stor utsträckning dessa stråk.

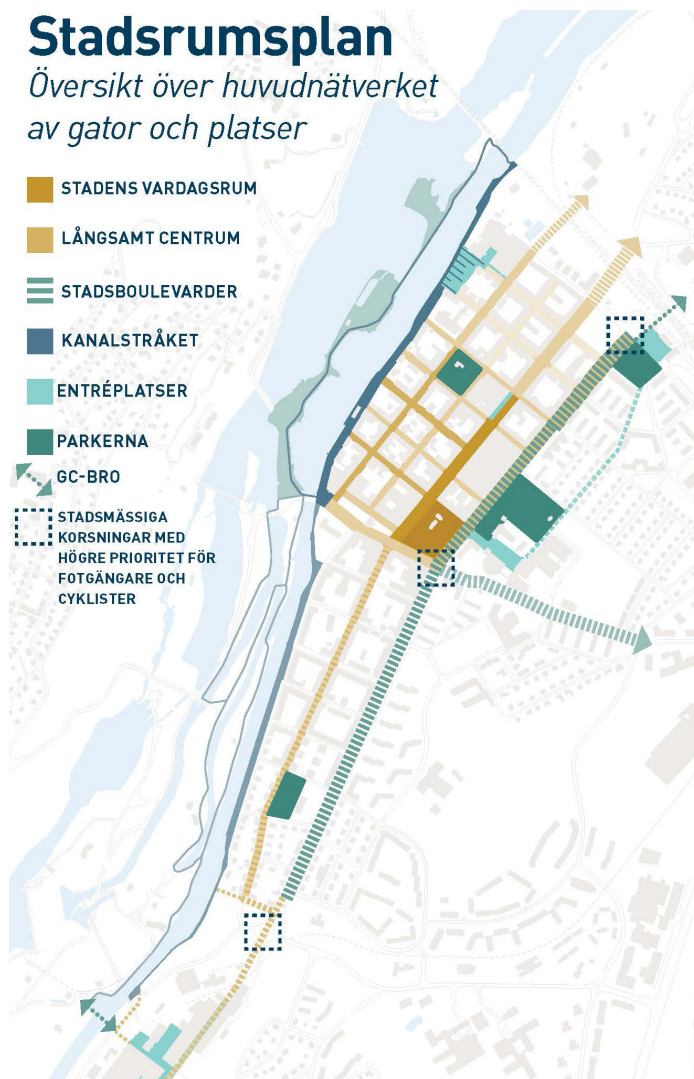
Fram till 1930-talet var Storgatan stadens huvudgata men allteftersom kvarteren längs med Kungsgatan bebyggdes med stora tegel- och stenhus försköts tyngdpunkten österut och Kungsgatan förstärktes som stadens huvudgata. I samband med planläggningen på 70-talet av bland annat kvarteret Oden genomfördes stadens intention att omvandla Kungsgatan till gågata. Drottninggatan planerades för mer biltrafik och breddades för att rymma fler filer. Infart till parkeringsgaraget samt inlastning till kvarteret Oden tilläts endast från Drottninggatan. Sammantaget ledde detta till att kvarteret fick en tydlig baksida mot Drottninggatan. Eftersom Spannmålsgatans östra del raderades ut stängdes kontakten med Drottninggatan av, vilket ytterligare bidrog till att kontakten mellan Drottninggatan och centrum avtog.

För att förstärka tvärgatorna som förbinder de nord-sydliga stråken har Trollhättans stad under flera år arbetat med förändringar av gatornas möblering, markmaterial, ökad tillgänglighet för gående och cyklister och så vidare. En pågående ombyggnation

Stadsrumspan

Översikt över huvudnätverket av gator och platser

- STADENS VARDAGSRUM
- LÅNGSAMT CENTRUM
- STADSBULEVARDER
- KANALSTRÅKET
- ENTRÉPLATSER
- PARKERNA
- GC-BRO
- STADSMÄSSIGA KORSNINGAR MED HÖGRE PRIORITET FÖR FOTGÅNGARE OCH CYKLISTER

Gehl Architects har gjort en stadslivsanlys för Trollhättans centrala delar där en stadsrumspan redovisas.

av Olof Palmes gata i samklang med en höjning av kvalitén på fasaderna längs med gatan kan bidra till en bättre helhetsupplevelse vilket också bidrar till en ökad trygghet.

Både Drottninggatan och Kungsgatan är utformade som esplanader, breda huvudgator som egentligen består av ett smalt parkstråk kantat av trädader och med en gata på vardera sidan. Esplanaden blev ett speciellt kännemärke för finsk och svensk stadsplanering på 1800-talets slut. Idealet var fortfarande den rätvinkliga rutnätsstaden, men nu med gator av olika bredd och karaktär – huvudgatorna trädplanterade – och ett markant inslag av parker. Typiska drag är som tidigare nämnts att hushöjden anpassades till gatans bredd.

Drottninggatan är cirka 35 meter bred och i mitten av gatan finns en trädallé. Samtidigt är Drottninggatan en av de mest trafikerade gatorna i centrum och leder trafik mellan norra och södra delen av staden. Drottninggatan passerar många av de viktigaste byggnaderna och platserna i staden exempelvis Odenhuset, Maria Alberts park och Drottningtorget. En ombyggnation av gatan har genomförts som resulterade i att körfälten för bilar smalnades av och gav utrymme för en cykelbana längs den östra sidan av gatan. Längs med den västra sidan av gatan finns en trottoar som är 3 meter bred. Eftersom trafiken är så intensiv på Drottninggatan upplevs utrymmet för gående som trångt. Trottoaren längs med kvarteret Oden avbryts av infart respektive utfart till parkeringsgarage respektive inlastningszon för butikerna. Inlastningszonen utgör ett öppet rum ut mot gatan, vilket även dagtid upplevs som mörkt och otryggt.

Drottninggatan utgör trots ombyggnation fortfarande en barriär mellan centrala staden och stadsdelen Tingvallaområdet, vilket ytterligare bidrar till att utrymmet för gående i sin helhet längs med denna sträcka är otillgängligt och upplevs som otryggt.

Kungsgatan är cirka 30 meter bred och omvandlades i samband med byggnationen av Oden till gågata. Även här finns en trädallé i mitten av gatan. Kungsgatan uppfyller många funktioner och behov – här pågår traditionella marknadsdagar, det finns lekplats, uteserveringar, flera informella mötesplatser och så vidare. Flanörer, shoppare, motionärer med flera delar på gatuutrymmet. Kungsgatan har inte genomgått någon upprustning på många år och ytskikten är av naturliga skäl nerslitna. Parallellt med den planerade förändringen av kvarteret Oden för pågår även ett omfattande upprustningsarbete av Kungsgatan.

Aktiva fasader stimulerar till ett aktivt gatuliv. New Road, Brighton

Riktlinjer och anvisningar

De pågående förändringarna av omgivande gator och stråk liksom de föreslagna förändringarna inom kvartersmark bidrar till en ökad trygghet och tillgänglighet inom centrumområdet. I samband med ombyggnationerna är det viktigt att skapa kvalitativa gatufasader. För gående är bottenvåningens utformning av största vikt.

En ny entré för gående har öppnats i Kvarteret Odens gatufasad längs med Drottninggatan, i hörnet Drottninggatan-Magasinsgatan. Denna entré är tillgänglig under gallerians öppettider och bidrar till en ökad trygghet i området under gallerians öppettider.

Möjligheterna att förbättra miljön kring in- och utfart till parkeringsgarage respektive inlastningszonen kan tyckas vara små. En förändrad färgsättning i infartszonerna liksom fasadbelysning möjliggör en viss förbättring. Genom att anordna portar till inlastningszonen som enbart öppnas vid behov kan en ökad trygghet uppnås längs med kvarteret.

2. Bebyggelse

Fasader och takutformning

Kungsgatans norra del mellan Drottningtorget och Folkets hus kulturhus är stadens innersta centrum. Innan affärshuset Oden uppfördes bestod Kungsgatans norra del i grova drag av byggnader från två olika tidsperioder. Gatans östra sida var då starkt dominerad av stenstadens bebyggelse från 1900 – 1910-talen, där kvarteret Stormen idag utgör den största och mest sammanhängande miljön från denna tid. Gatans västra sida är däremot nästan helt präglad av 1930 – 1950-talen och förutom att gatusträckningen är en sammanhållen provkarta på funktionalistisk arkitektur, visar den också att Trollhättan, och inte minst Kungsgatan, expanderade kraftigt under denna period och att gatan nu blev stadens moderna huvudstråk. Bebyggelsen inom kvarteret Oden utgör ett karaktäristiskt inslag i stadsmiljön. Byggnadens ursprungliga utseende är tidstypiskt i både utformning och karaktär och visar tydligt på stadsbyggnadsideal under 1970-talet. Dessa ideal präglar bebyggelsen fortfarande även om en omfattande ombyggnation av kvarterets bebyggelse pågår.

Bebyggelsen inom centrala stadens rutnätskvarter utgör som tidigare nämnts en provkarta av olika epokers byggnadsstilar. Här är det viktigt att påpeka betydelsen av den enhetliga kvartersstrukturen tillsammans med volymer och höjder hos bebyggelsen som trots det bidrar till en harmonisk stadsbild. Bebyggelsen består av stenhus med några undantag. Entrévåningarna utgör byggnadernas sockelvåning och är generellt sett högre än övriga våningar och har en mer omsorgsfullt bearbetad fasadutformning. Entrévåningarna är utförda i material och färger som uttrycker tyngd och stabilitet. En stor del av entrévåningarna innehåller verksamheter till skillnad från övriga våningar som ursprungligen har varit bostadslägenheter. Även här finns en variation inom kvarteret Oden.

Bebyggelsen inom kvarteret Oden har en modernistisk konstruktion med en invändig pelarstruktur som bär bjälklagen. Detta har möjliggjort att fasaderna är fribärande, vilket i sin tur möjliggör en större variationsrikedom. Bottenvåningen är utformad med en glasfasad som löper utmed hela Kungsgatan och runt hörnen mot Magasinsgatan och Olof Palmes gata. Fasadbytet har påbörjats mot Kungsgatan och domineras av svart plåt, se bild sidan 7. Pelarna mellan glaspartierna i bottenvåningen kläddes ursprungligen in i marmor, se bilder till höger.

Övriga fasader har ännu kvar sitt originalutförande med en blandning av tegel och betong. Under Trollhättan Street Art Festival 2016 fick fasaden mot Magasinsgatan en muralmålning av de internationellt kända konstnärerna Christina Lina och 3TTMan. Konstprojektet var en del av Trollhättans 100-årsjubileum. Muralmålningarna har blivit folkära inslag i stadsbilden för Trollhätteborna. Se bild på nästa sida.

Mot Drottninggatan och mot Olof Palmes gata har fasaden i sin helhet utformats i betong med varierad textur och strukturell indelning. Glasbetong har integrerats i fasaden mot Drottninggatan.

Bilderna ovan visar detalj den ursprungliga marmorinklädnaden av pelarna mellan fönsterpartierna i korsningen Kungsgatan/Olof Palmes gata samt av fasad mot Drottninggatan med integrerad belysning i koppar. Värden som till viss del har gått förlorade på grund av fasadförändringen som genomförts.

Takutformningen som helhet i den omgivande bebyggelsen innehåller variationer som tillsammans ger ett spännande taklandskap. Som exempel kan nämnas vackra torn och takkupor. I gatuperspektivet utgör takfoten en relativt enhetlig linje med små variationer i höjddled som går att följa med ögat. Takmaterialet varierar – taktegel och plåttak dominerar. Kvarteret Odens tak utgörs av en parkeringsyta och är av naturliga skäl ett av de få platta taken i centrala staden. Parkeringen kantas av en sarg till större delen inklädd i plåt. I kvarteret Odens fall kan takfoten likställas med denna sarg. Den nya utformningen har fått en ny heltäckande plåt med en mönstrad perforering längs med fasaden som symboliserar en del av Göta älvs sträckning.

Sammanfattningsvis utgör kvarteret Oden ett tidstypiskt exempel på 70-talets arkitektur med flera högkvalitativa inslag både i fasadutformningen och i valet av material.

Riktlinjer och anvisningar

Gestaltningens riktlinjer omfattar i första hand den planerade påbyggnaden av befintlig byggnad. En långsiktigt god gestaltning och hållbarhet uppnås bland annat genom hög kvalitet avseende material- och färgval. Värdefulla inslag i de befintliga fasaderna bör i så stor utsträckning som möjligt bevaras i sin nuvarande utformning. Exempel på detta är betongfasaden mot Drottninggatan som bör rengöras, de återstående tegelfasaderna som bidrar med en välkommen variation till de svarta plåtfasaderna samt givetvis muralmålningen mot Magasinsgatan. De återstående marmorinklädda pelarna i bottenvåningen bör bevaras.

Den föreslagna påbyggnationen innebär att den takparkering som finns ovan centrumgallerian kommer att byggas över med ett nytt bjälklag för bostadsgården. Enligt tidigare resonemang innebär det en förhöjning av den linje som uppfattas som byggnadens takfot i gaturummet. Det är positivt om denna avgränsning i fasadens strukturella indelning betonas i den arkitektoniska utformningen.

Det är väsentligt att låta byggnadens och fasadens utformning uttrycka byggnadens användning och innehåll. De skilda användningarna centrumgalleria/kontor/biograf samt bostäder kan med fördel uttryckas i fasaden genom en kontrastskapande gestaltning. Se inspirationsbilder sidan 8.

Inom kvarteret Oden finns för övrigt en valfrihet eftersom flera olika material och färger redan förekommer inom kvarteret. Det finns flera stildrag i den ursprungliga fasadutformningen som kan vara värda att uppmärksamma och återbruka eller relatera till vid utformningen av den nya byggnationen. Se exempelbilder på sidan 11. Vid en kombination av befintlig och ny bebyggelse där stildrag, material- och

Bilderna till höger visar från ovan fasadmålning mot Magasinsgatan, betongfasaden mot Drottninggatan med dess varierade textur och strukturella indelning.

färgval kommunicerar med varandra på ett lyckat sätt kan upplevelsen av helheten bli betydligt större. Trollhättans stad har en träbyggnadsstrategi som innebär att materialval bör göras som lämnar ett så litet klimatavtryck som möjligt. Idag finns det goda möjligheter att bygga flervåningshus med en träkonstruktion.

Perspektiv och gatuvyer innehållande den föreslagna utformningen ska redovisas inför bygglovsansökan. Gatuvyerna ska redovisa hela kvarteret Oden mot Kungsgatan respektive Drottninggatan inklusive intilliggande kvarter. Som tidigare nämnts är det väsentligt att byggnationen av bostäder på Odens tak ges en karaktäristisk framtoning. Den föreslagna bebyggelsen i det centrala läget kommer i framtiden utgöra ett betydelsefullt inslag i Trollhättans stadsbild. Betydelsen av en god gestaltning är därför mycket väsentlig.

Den föreslagna bostadsbyggnationen kommer att utgöra ett storgårdskvarter i centrala staden. En viss variation i färg och form vid utformningen av de långsträckta innergårdsfasaderna kan bidra till ökad trygghet och känsla av identitet samtidigt som orienteringen underlättas för både boende och besökare.

Gårdsmiljö

Kvarteret Oden är i sin helhet bebyggd med verksamheter och takytan består av en hårdgjord parkeringsyta. För övrigt är innergårdarna i Trollhättans centrala delar till stora delar hårdgjorda. I de flesta kvarter finns mindre gårdsbyggnader eller i vissa fall terrassbyggnader som möjliggör utemiljöer för de boende.

Redan i den gamla stadsplanen från 1949 skriver man som svar på inkomna yttranden under planprocessen om "nödvändigheten av ljus och luft i kvarterets inre delar".

Gröna bostadsgårdar bidrar till en ökning av ekosystemtjänster, renare luft och social hållbarhet. Trollhättans Stad har antagit Riktlinjer för grönytefaktor. Det är ett av flera sätt att säkerställa en hållbar utbyggnad av bostads- och verksamhetsområden, genom att skapa bättre förutsättningar för väl fungerande ekosystemtjänster.

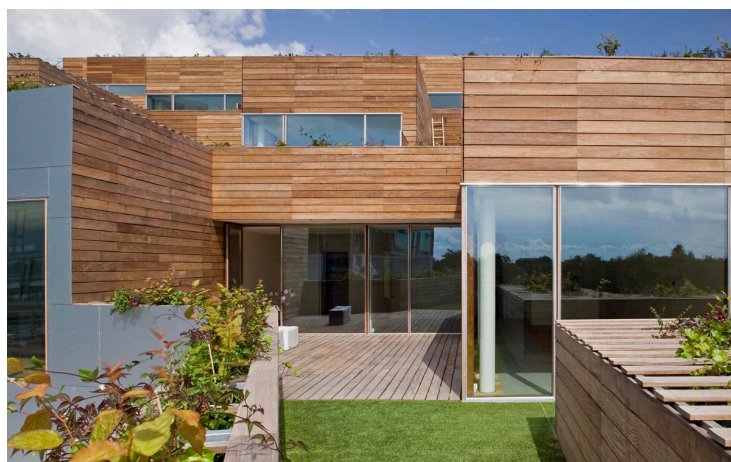
Grönytefaktorn utgår från ekosystemtjänster och beräknas utifrån objektiva och mätbara delfaktorer. Att jobba med grönytefaktor blir ett sätt att säkra de gröna värdena även i täta kvartersmiljöer. Ökad grönska skapar parallellt andra värden som kanske inte mäts i grönytefaktorn men blir en konsekvens av den. Grönytefaktorn bidrar till bättre mikroklimat, boendemiljö, luftkvalitet, vattenhushållning, samt miljöer för djur och vegetation.

Riktlinjer och anvisningar

Enligt stadens riktlinjer om grönytefaktor bör fastigheter med bostadsändamål uppnå en grönytefaktor som är minst 0,6.

En grundläggande kvalité för bostäder är ytor för utevistelse. För den tillkommande användningen bostäder inom kvartersmark finns det ett krav på att friyta för utevistelse och lek ska finnas inom fastigheten eller i dess närhet. Möjligheten att leka och motionera är fastställd i plan- och bygglagen.

Utifrån en helhetssyn på tillgängliga friytor/ grönytor i närområden och bostädernas lokalisering i centrala staden finns öppningar

Gårdsmiljö på tak, the Mountain, BIG Architects, Köpenhamn; fotograf BIG Architects.

för en mer flexibel tillämpning av friytor men till en viss gräns. Närliggande kvalitativ friyta inom kvartersmark kan inte ersättas helt och hållet med befintliga friytor i offentlig miljö.

En andel av de framtida boende eller besökare är barn som behöver plats att leka och vara ute. Det finns forskningsresultat som visar att barn som bor högt upp vistas mer sällan utomhus än de som bor nära marken. Trots närhet till temalekplatsen i Maria Alberts Park behöver det finnas lekytor på bostadsgården. För att en friyta ska vara lämplig för bostäder ska den ha tillgång till direkt dagsljus, inte vara bullerstörd, vara tillgänglig samt tillgodose barnens behov.

Den stora innergården möjliggör flera typer av vistelseytor och aktiviteter. Både för klimatet och för den upplevda tryggheten på gården är det betydelsefullt att dela upp gården i flera mindre rumsliga enheter. Om gården är gemensam och alla boende kan vistas och röra sig över hela gården bidrar det till att miljön kan upplevas som mer trygg.

Belysning

Gatustråken kring kvarteret Oden upplevs som relativt mörka och otrygga framförallt under kvällstid. Kvarteret Oden har ursprungligen haft en integrerad fasadbelysning längs alla fasader. Den befintliga belysningen har integrerats i arkitekturen på ett bra sätt, se bild sidan 11 respektive bilden på s.12 på muralmålningen som visar resterna av den belysning som tidigare fanns integrerad i den baldakin som löpte längs med fasaden mot Kungsgatan och delar av Magasinsgatan. Den ursprungliga fasadbelysningen har under senare år upplevts som otillräcklig, vilket delvis kan bero på för belysningssvaga armaturer men naturligtvis även på att den demonterats successivt längs delar av fasaden. I samband med fasadförändringen integreras en ny fasadbelysning mot Kungsgatan och mot Olof Palmes gata som sitter bakom den perforerade fasadplåten. Denna belysning utgör snarare en effektbelysning och bidrar inte till att gaturummet blir ljusare. Fasadbelysningen kan styras digitalt och ges olika färger och belysningsstyrkor liksom även pulserande ljuseffekter. Belysning av övriga fasader har hitintills inte redovisats. Den upplevda otryggheten framförallt på Olof Palmes gata och på Drottninggatan är sedan tidigare ett problem.

Riktlinjer och anvisningar

Gatubelysningen behöver kompletteras på omgivande gator för att den upplevda tryggheten ska säkerställas. För att skapa trygga och levande gaturum är belysningen viktig – inte bara gatubelysningen utan även i upplysta

Bilden ovan visar fasadbelysningen på Oden. Bilden visar tydligt behovet av kompletterande belysning i gaturummet och längs fasaden.

bottenvåningar liksom fasadbelysning. Fasadbelysningens utformning har stor betydelse för den sociala hållbarheten och bör integreras i arkitekturen på ett bra sätt. För stark belysning kan bidra till att bländning och stora kontraster mellan ljus och skugga uppstår i gaturummet.

De nya bostäderna byggs genom att parkeringsdäcket som idag är utan tak byggs över med nytt bjälklag. Överbyggnaden kan komma att påverka upplevd trygghet på parkeringsdäcket. Det är viktigt att jobba med ljussättning och minimera att skymda platser skapas.

Det krävs bygglov för att sätta upp, flytta eller väsentligt ändra en skylt eller ljusanordning inom detaljplanelagt område.

Skyltning

Skyltar har historiskt sett varit en del av stadsbilden, allt från flaggskyltar till målade budskap på husgavlar. Skyltningen utgör alltså en av alla de beståndsdelar som den sammantagna stadsmiljön består av.

Trollhättans stad har tagit fram en skyltpolicy, antagen av Byggnadsnämnden 2008. Skyltpolicyn är fortfarande aktuell utifrån syfte och innehåll och i denna redovisas riktlinjer för hur skyltar får se ut och var de får placeras.

Det krävs bygglov för att sätta upp, flytta eller väsentligt ändra en skylt eller ljusanordning inom detaljplanelagt område.

Riktlinjer och anvisningar

Många av byggnaderna i stadskärnan har höga kulturhistoriska och arkitektoniska värden som är en viktig del av upplevelsen och som vi måste vara rädda om. Hänsyn ska tas till värdefulla stadsmiljöer. Särskilt stor vikt bör läggas vid att skyltningen vid Kungsgatans gågata, mot Drottningtorget och vid Storgatan p g a dess kulturmiljövärden.

För att samspela på ett bra sätt med helheten är det väsentligt att skyltarna integreras på ett bra sätt i bebyggelsens fasader. Skylten bör anpassas till fasadens horisontella och vertikala huvuduppdelning och ska inte fästas i eller dölja ornament eller dekorationer såsom fasaddetaljer som pilastrar, gesimser, valv etcetera.

Entrépartier; placering och utformning

Inom kvarteret Oden har det fram tills helt nyligen framförallt funnits entréer mot Kungsgatan. Som tidigare nämnts finns en personalentré mot Magasinsgatan samt en butiksentré från Olof Palmes gata. Ombyggnationen av gallerian medför att flera nya entréer öppnas upp.

Riktlinjer och anvisningar

Vid Olof Palmes gata planeras ett nytt trapphus med hiss för de framtida bostäderna, för att skapa tillgänglighet mellan bostadsgården och gatan. Det nya trapphuset kommer att bidra till ett större flöde av människor på omkringliggande gator. Centralt på bostadsgården finns trapphus och hiss som förbinder planet med underliggande parkeringsdäck och gallerian.

Utformningen av entrépartier och vilka som har tillträde till entréerna är högst relevant för upplevd trygghet. Det är viktigt att det finns en överblick i och utblickar från det nya trapphuset och att inga dolda utrymmen skapas som kan bli tillhåll. Konstnärliga utsmyckningar är positivt men får inte begränsa sikten ut mot gatan. Belysningen i trapphuset, vid entrén och längs med Olof Palmes gata är betydelsefull för upplevd trygghet och överblickbarhet.

Balkonger och burspråk

Tillägg i form av balkonger och burspråk som vetter mot gaturummet i den befintliga bebyggelsen är begränsade. Gemensamma drag för balkonger och burspråk för dessa är att de är symmetriskt placerade och är grunda alternativt indragna. Den befintliga bebyggelsen inom kvarteret Oden har inga balkonger.

Riktlinjer och anvisningar

Gestaltningen av balkonger kan utgöra en viktig del i upplevelsen av gaturummet. De generella riktlinjer som gäller för balkonger och burspråk i centrala staden gäller inte för den planerade bebyggelsen på Odens tak. En lekfullhet i utformningen av balkonger och burspråk mot det omgivande gaturummet kan utgöra ett välkommet inslag i stadsbilden och i gaturummet.

Innergårdens fasader har illustrerats med loftgångar. Med loftgångslösningar är det särskilt viktigt att uppgångar och lägenhetsentréer ges en varierad utformning för att stärka identitet och underlätta orientering för boende och besökare.

Vid byggnation med loftgångar är kvalitativa lösningar för att uppfylla kraven på tillgänglighet viktiga.

Flerbostadshuset Ting i Örnsköldsvik av Wingårdh Arkitekter har en lekfull balkongutformning. Foto: Tord-Richard Söderström, Wingårdhs Arkitekter AB.

Trollhättans Stad